فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی، دوره‌ی هفتم، شماره‌ی ۳، زمستان ۹۷، صفحات ۵۹-۳۳

عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در بین دانش‌جویان: با تأکید بر مضامین دیوارنویسی‌ها و صندلی‌نویسی‌ها(مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز)

محمد عباس‌زاده[۱]، ستار دین‌دوست ینگجه[۲]

تاریخ دریافت:۱۳۹۷/۰۲/۲٤ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۲۲

چکیده

وندالیسم گرافیکی یکی از انواع وندالیسم است که برای اشاره به دیوارنویسی‌هایی به کار می‌رود که معابر و مکان‌های عمومی و به طور کلی مبلمان شهری را به شکلی زشت در می‌آورد و به تخریب مکان‌های عمومی یا خصوصی منجر می‌شود. هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی با تأکید بر مضامین دیوارنویسی‌ها و صندلی‌نویسی‌ها و روش پژوهش، روش کیفی با تأکید بر رویکرد نظریه‌ی داده‌بنیاد بود. مشارکت‌کنندگان این پژوهش ۲۲ نفر از دانش‌جویان دانشگاه تبریز بودند. داده‌ها با استفاده از روش مصاحبه با تعیین وقت قبلی و با تأکید بر محرمانه‌بودن اطلاعات فردی گردآوری شد. در این پژوهش با تأکید بر رویه‌های نظام‌مند و تحلیلی‌تر استراوس و کوربین[۳]، داده‌های مصاحبه تحلیل و اعتبار تحقیق از طریق روش‌های کسب اطلاعات دقیق موازی، کنترل اعضا و خودبازبینی محقق احراز شد. یافته‌ها نشان داد که عوامل فردی (عادی‌شدگی، احساس عدم تعلق، تخلیه‌ی درونی، احساس ناکامی منزلتی) و عوامل ساختاری (یادگیری اجتماعی، نبود حوزه‌ی عمومی گفت‌وگو) از مهم‌ترین عوامل ارتکاب وندالیسم گرافیکی هستند و احساس عدم تعلق به عنوان هسته‌ی مرکزی شناسایی شد.

واژه‌های کلیدی: وندالیسم گرافیکی[٤]، نظریه‌ی داده‌بنیاد[٥]، احساس عدم تعلق[٦]، دانش‌جویان.

[۱] دانشیار جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز (نویسنده‌ی مسئول) M.abbaszadeh2014@gmail.com

[۲] دانشجوی کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز Dindoust.sattar@yahoo.com

[3] Strauss & Corbin

[4] Graphic Vandalism

[5] Grounded Theory

[6] Feeling of lack belong

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مقدمه و بیان مسأله

«وندالیسم»[1] از واژه «وندال»[2] گرفته شده است(فتحی و محمدی،۱۳۹۰:۱۵۹). در حوزه‌ی جامعه‌شناسی، وندالیسم را به گونه‌های متعددی تعریف کرده‌اند. فرهنگ لغت آکسفورد[3]، وندالیسم را به معنای اقدام شامل تخریب عمدی یا خسارت به اموال عمومی یا خصوصی تعریف می‌کند. فرهنگ لغت کمبریج[4] نیز وندالیسم را جرم آسیب رساندن به اموال متعلق به افراد دیگر یا هر نوع فعالیتی می‌داند که می‌تواند مخرب یا از بین برنده‌ی چیز مفیدی باشد. فرهنگ واژه‌های مکتب سیاسی، فلسفی، هنری و ادبی[5] (۱۳۷٦) وندالیسم را «تمایل شخصی به محو آثار هنری یا خراب‌کردن آن‌ها و چیزهایی که اصولاً دارای ارزش هستند» تعریف کرده است.

برت لاند[6](۱۹۷۳) وندالیسم را خراب‌کردن اموال عمومی یا خصوصی از طریق بی‌ریخت‌کردن یا ناقص‌کردن آن‌ها تعریف می‌کند. او نمونه‌های وندالیسم را این‌گونه برمی‌شمارد: شکستن پنجره‌ها، از بین بردن مدارک مدرسه، ناقص‌کردن متعلقات مدرسه نظیر میزها، به سرقت بردن علائم راهنمایی و رانندگی، پنچرکردن تایرها، از بین بردن گل‌ها و بوته‌ها در پارک‌ها، خراب‌کردن دست‌شویی‌های عمومی، پاره‌کردن تسهیلات رستوران‌ها، استفاده از اسپری رنگ یا ابزارهای نگارش روی دیوارها و ساختمان‌های شهر(مقصودی و بنی‌فاطمه،۱۳۸۳:۲-۲۷۱).

از نظر کسرلی[7] و همکارانش، وندالیسم به معنای تخریب سهوی یا مغرضانه‌ی اموال بدون اجازه‌ی مالک آن است(دغاقله و کلهر،۱۳۸۹:۹۲). یک نوع از وندالیسم که از آن با عنوان «وندالیسم گرافیتی»[8] یاد می‌شود، در جامعه ما نسبت به سایر انواع آن شیوع گسترده‌ای دارد و شامل یادداشت نویسی در وسایل نقلیه عمومی، دیوارها، مدارس، دانشگاه‌ها، و نوشتن یادگاری بر روی مکان‌های

[1] Vandalism

[2] وندال (Vandal) در اصل نام قومی از اقوام ژرمن- اسلاو است که در قرن پنجم میلادی می‌زیستند و همواره به اسپانیا هجوم می‌آوردند و آن‌جا را تصرف می‌کردند. اما امروزه، اصطلاح وندال به کسانی اطلاق می‌شود که به دلایل مختلف با حالت اعتراض دست به تخریب می‌زنند تا تخلیه روانی شوند.

[3] Oxford English Dictionary

[4] Cambridge Advanced Learner's Dictionary

[5] Dictionary school of political, philosophical, artistic and literary

[6] Bertland

[7] Casserly

[8] در زبان لاتین اصطلاح Graffiti Vandalism برای اشاره به دیوارنویسی‌هایی به کار می‌رود که معابر و مکان‌های عمومی را به شکلی زشت درمی‌آورد و به تخریب مکان‌های عمومی یا خصوصی منجر می‌شود.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

باستانی و تاریخی و نگارش در آسانسورها، کیوسک‌های تلفن و حکاکی بر روی تنه‌ی درختان و نیمکت‌ها در محوطه پارک‌هاست(بلالی و دیگران،۱۳۹۲:۵۲۶).

وندالیسم به عنوان یک آسیب اجتماعی به‌خصوص در جوامع مدرن ظهور و بروز گسترده‌ای یافته است. در جوامعی که نظام ثبت اطلاعات دقیق و منظمی دارند، یافته‌ها حاکی از آن است که سالانه بخش‌های مختلف جامعه متحمل خسارات گسترده‌ای از این اقدامات می‌شود و هر ساله میلیون‌ها دلار صرف تعمیر و جایگزینی اشیایی می‌شود که وندال‌ها به آن‌ها آسیب وارد کرده‌اند. از سوی دیگر، مطالعات و تجربیات کارشناسی، نشان دهنده‌ی اهمیت‌یافتن مسأله‌ی وندالیسم در ابعاد مختلف در جامعه ایران است. طبق آمار منتشرشده در سال‌نامه‌ی آماری مرکز آمار کشور، تعداد پرونده‌های مختومه بر حسب موضوع تخریب، طی سال‌های ۸۹-۱۳۸۰، بالغ بر ۵۹۹۹۵۳ مورد بوده است(مرکز آمار ایران؛ سال‌های ۸۹-۱۳۸۰). در حوزه‌ی زیباسازی شهری، آمار دسته‌بندی شده مشخصی وجود ندارد؛ ولی تنها در سال ۸۷، حدود ۲ میلیارد تومان برای پاک‌کردن و ترمیم خسارت‌های ناشی از شعارنویسی و خط‌خطی‌کردن دیوارها و ۳۰۰ میلیون تومان برای ترمیم مبلمان شهری هزینه شده است(میرفردی و دیگران،۱۳۹۱:۱۸۷). یافته‌ها در دیگر حوزه‌ها نیز از جمله خشونت‌های هواداران فوتبال در ورزشگاه‌ها، آسیب‌های وارد آمده به مبلمان دانشگاهی نظیر حاشیه‌نویسی کتاب‌ها و برهم زدن چیدمان آن‌ها در قفسه‌های کتابخانه‌ها، یادداشت‌نویسی بر روی نیمکت‌ها و دیوار کلاس‌ها، نشان از آن دارند که شدت و وسعت وندالیسم در ایران ابعاد جدی و قابل توجهی دارد(دغاقله و کلهر،۱۳۸۹:۹۰-۸۹).

با واکاوی مطالعات پیشین ملاحظه شد که وندالیسم و از جمله آن وندالیسم گرافیکی در کشورهای در حال توسعه‌ای چون کشور ما، اهمیت بیش‌تری پیدا می‌کند و روز به روز بر تنوع و میزان آن افزوده می‌شود(حیدری و پارسامهر،۱۳۹۱:۲۰۹).

در دانشگاه تبریز نیز به عنوان یکی از دانشگاه‌های برتر کشور، بر اساس مشاهدات، رفتارهای تخریب‌گرانه همواره وجود داشته و در سال‌های اخیر به اشکال جدید رو به افزایش است. در پژوهش حاضر، منظور از واندالیسم گرافیکی شامل دیوارنویسی و صندلی‌نویسی‌های انجام‌شده توسط دانش‌جویان و به طور کلی هر نوع نگارش بر روی صندلی‌ها، نیمکت‌ها، میز اساتید و دیوارهای کلاس است. لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در میان دانش‌جویان دانشگاه تبریز می‌باشد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

پیشینه‌ی پژوهش

داخلی

بخارایی و شربتیان(۱۳۹٤) پژوهشی را با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی عوامل اثرگذار بر رفتارهای وندالیستی» در کلان‌شهر مشهد انجام دادند. نتایج حاکی از آن است که از نظر میزان تعلق شهروندی، نابسامانی خانوادگی و رضایت از خدمات شهری در بین شهروندان وندال و غیروندال تفاوت معناداری وجود دارد. این تفاوت از نظر میزان رفتارهای وندالیستی در بعد گرایش به رفتار با اختلاف میانگین کمی است؛ ولی در بعد شدت رفتار، اختلاف میانگین بالاست.

خاکپور و حسینی(۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری»، با هدف ارائه‌ی راه‌کارهایی در جهت مقابله با رفتارهای وندالیستی، به بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی پرداختند. براساس نتایج حاصل از تحقیق آنان، عوامل ایجادکننده‌ی وندالیسم، بسیار گوناگون است که در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان آن‌ها را به سه عامل خصوصیات فردی و خانوادگی(سن و جنس، وضعیت تأهل، تحصیلات وضعیت اشتغال فرد)، شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه(نبود عدالت اجتماعی در توزیع خدمات و امکانات شهری و کمبود امکانات تفریحی) و هم‌چنین عوامل محیطی(نظیر تراکم زیاد جمعیت و طراحی نامناسب محیط) اشاره کرد.

راسخ و عباسی(۱۳۹۳) نیز پژوهشی را در شهر یاسوج با عنوان «عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر گرایش به خرابکاری (مطالعه موردی: دانش آموزان دبیرستانی شهر یاسوج)» انجام دادند. یافته‌های پژوهش آنان نشان داد که متغیرهای جنسیت، پایگاه اجتماعی- اقتصادی، محرومیت نسبی، بی هنجاری، احساس تنفر از خویشتن، احساس انزوای اجتماعی، احساس بی‌قدرتی و از خودبیگانگی، رابطه معناداری با گرایش به رفتار وندالیستی دارند.

بلالی و همکاران(۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «بررسی وندالیسم گرافیتی در دانشگاه؛ تحلیل محتوای دیوارنوشته‌های دانشگاه بوعلی سینا و آزاد همدان» به بررسی و تحلیل محتوای مطالب درج‌شده روی دیوارهای دانشگاه‌های بوعلی سینا و آزاد اسلامی شهر همدان پرداختند. در این مطالعه از روش اسنادی بهره برده شد و مستندات آن شامل دیوارنوشته‌های دو دانشگاه بوعلی‌سینا و آزاد همدان است. مطالعه‌ی آن‌ها نشان می‌دهد که «نوشتن یادگاری» و «تقلب» در اولویت‌های اول وندالیسم گرافیتی در دو دانشگاه مذکور بوده‌اند. «هنجارهای قومی» و «مطالب عاشقانه» نیز در مراتب بعدی قرار داشتند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

محسن‌پور(۱۳۹۱) مقاله‌ای را با عنوان «گرافیتی از منظر فرهنگ بصری شهری» به رشته‌ی تحریر درآورده و گرافیتی را از منظر فرهنگ بصری مورد توجه قرار داده است. به اعتقاد ایشان، گرافیتی راهی برای بیان عقاید و دیدگاه‌های گروه‌های مختلف است. آثار گرافیتی اغلب در شهرهای بزرگ و پرجمعیتی مانند تهران، مشهد، تبریز و شیراز انجام می‌شوند و در شهرهای کوچک‌تر فعالیت‌های جدی گرافیتی دیده نمی‌شود. اطلاعات کافی از گرافیتی و اماکن مربوط به آن در دست نیست؛ زیرا ارتباط گرافیتی با گروه‌های سنی در ایران مورد مطالعه‌ی علمی قرار نگرفته است.

نبوی و همکاران(۱۳۹۱) تحقیقی را با عنوان «عوامل مؤثر بر رفتار وندالیستی در میان دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان اهواز» انجام دادند که هدف از انجام آن، شناسایی و تعیین برخی عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای وندالیستی در میان دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه‌ی منطقه-ی کوت عبدالله شهر اهواز است. نتایج نشان می‌دهد که به جز جنسیت، میان تمام متغیرهای ذکرشده با وندالیسم رابطه وجود دارد.

فتحی و محمدی(۱۳۹۰) در مقاله‌ای جامع که با عنوان «شهرنشینی، بیگانگی اجتماعی و رفتارهای وندالیستی جوانان» و با هدف شناخت رفتار وندالیستی جوانان در شهر و تأثیر بیگانگی اجتماعی بر آن به رشته تحریر درآوردند، به این نتیجه رسیدند که پسران با توجه به آزادی عمل در فضای اجتماعی جامعه‌ی شهری و هم‌چنین نگرش مردسالاری جامعه به پسران، بیش‌تر از دختران به رفتارهای تخریب‌گرایانه و ویران‌گر می‌پردازند.

مقصودی و بنی‌فاطمه(۱۳۸۳) مطالعه‌ای را با عنوان «تحلیل محتوای دیوارنویسی‌های کلاس‌های درس دانشگاه شهید باهنر کرمان» در شهر کرمان انجام دادند. هدف از انجام این مطالعه، بررسی و شناسایی مطالب درج‌شده بر روی دیوار کلاس‌های دانشگاه شهید باهنر کرمان و تحلیل محتوای این نوشته‌ها بوده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بیش‌ترین مطالب و مفاهیم درج‌شده، شامل محتوای اجتماعی، اشکال و تصاویر، اسامی، مطالب لاتین، تاریخ‌ها و اعداد در دانشکده‌ی فنی و مهندسی مشاهده شده و کم‌ترین آن در دانشکده‌ی پزشکی موجود می‌باشد. هم‌چنین از بین تمام مفاهیم ادبی و اجتماعی، «عشق»، بیش‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

خارجی

وروبیوا[1] و همکاران(۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «منشأ خراب‌گری: از کودکی به نوجوانی» نشان دادند که مکانیسم تشکیل رفتار خراب‌کارانه در افزایش سن فرزندان است. از آن‌جایی که کودک روابط ویژه‌ای با بزرگ‌سالان دارد، طبیعتاً تعامل کودک با محیط اطرافش به وسیله‌ی روابط فرزند- والدین مشخص می‌شود. هنگامی که کودک در سنین قبل از مدرسه از اعمال خراب‌کارانه نسبت به دیگران و اموال آنان انجام منع می‌شود، با یک طغیان هیجانی یا احساسات منفی(رشک‌آمیزی، میل به انتقام) تعلیم می‌بینند. در واقع، کنترل بیش از حد به نوبه‌ی خود از عوامل سوق‌یافتن فرزندان به رفتار انحرافی است که به عنوان یک استراتژی از سوی کودک برای رفع نیازهای فوری اتخاذ می‌شود.

گلدشتاین[2](۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «کنترل خراب‌گری» می‌نویسد خراب‌گری در مدارس ایالات متحده یک واقعیت پرهزینه و مداوم زندگی آموزشی است. هزینه‌های مالی، اجتماعی و آموزشی رفتارهای خراب‌کارانه در عصر حاضر کاملاً محسوس است؛ بنابراین برای پیش‌گیری و کاهش آن باید بیش از حد تلاش کرد.

نلسون نکنتسا و شومبا[3](۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان «ماهیت، علل و اثرات خشونت مدرسه‌ای در دبیرستان‌های آفریقای جنوبی» به این نتیجه رسیدند که آفریقای جنوبی به طور اعم یک جامعه-ی خشونت‌آمیز است و قلدری، خراب‌گری(تخریب‌گرایی)، سرقت، بی‌انضباطی، عدم تحمل و تنبیه بدنی در مدارس آفریقای جنوبی به طور اخص رایج بوده است. علاوه بر این، مطالعه نشان داد که خشونت در مدارس اثرات زیادی از جمله، عمل‌کرد ضعیف تحصیلی، از دست دادن تمرکز و افسردگی را در پی دارد.

کیلیبرتا[4] و همکاران(۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان «وندالیسم گرافیکی: مطالعه‌ی تعامل افشانک‌های جلادهنده با مصالح سنگ و آزمون برخی از راه‌کارهای ضدگرافیتی» به آسیب‌های جدی و غیرقابل جبران ناشی از وندالیسم گرافیکی در ایتالیا اشاره می‌کنند که آسیب‌های زیبایی‌شناختی نیز به اماکن عمومی شهری وارد می‌کند. ایشان دو راه‌کار مختلف از جمله؛ مطالعه‌ی

[1] Vorobyeva
[2] Goldstein
[3] Nelson Ncontsa & Shumba
[4] Cilibertoa

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

تحلیلی اثر متقابل افشانک‌ها و مواد سنگی و هم‌چنین آزمایش اثربخشی و کارایی برخی از محصولات تجاری در ازبین‌بردن اثر اسپری‌های رنگ بر روی سنگ‌های تزیینی در سطح شهر را به عنوان راه‌حلی برای مقابله با این پدیده می‌دانند.

یانگ[1](۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان «تصاویر بزه‌کارانه: قضاوت مؤثر از نقاشی‌های دیواری و هنر خیابانی»، مطرح می‌کند که نقاشی‌های دیواری در شهری مانند سیدنی استرالیا از جرایم رده‌ی نخست در محله‌ها محسوب شده و از جریمه‌های سنگینی نیز برخوردار است و بر همین اساس دولت از طریق یک استراتژی سه‌جانبه شامل؛ ایجاد جریمه‌های سنگین مربوط به نقاشی‌های دیواری، افزایش اختیارات پلیس و افزایش اختیارات شورای شهر برای واردشدن به حریم خصوصی متخلفان به منظور از بین بردن نقاشی‌های دیواری و مقابله با این امر وارد عمل می‌شود.

مک‌دیارمید و داونینگ[2](۲۰۱۲) مقاله‌ای را با عنوان «یک ناهنجاری مجدد علیه محیط بیرون: نویسندگان گرافیکی و خرده‌فرهنگ منحرف» به رشته‌ی نگارش درآوردند و با بررسی زندگی گروهی نویسندگان نقاشی‌های دیواری در شهر انتاریو جنوبی در کانادا، به خرده‌فرهنگ‌های منحرفی اشاره می‌کنند که جامعه آن‌ها را به رسمیت نمی‌شناسد و آنان نیز برای ابراز مخالفت، احساسات خود را در قالب نقاشی‌کاری بر روی دیوار به تصویر می‌کشند.

کامپوس[3](۲۰۱۲) در یک پژوهش قوم‌نگارانه تحت عنوان «نویسندگان گرافیکی به عنوان ابرقهرمان» پیرامون نقاشی‌های دیواری در لیسبون پرتغال، این‌گونه استدلال می‌کند که نقاشی‌های دیواری ممکن است به عنوان یک فرمول برای درک توانمندسازی جوانان به کار آید. جوانان از یک سری از محدودیت‌هایی که به آنان تحمیل شده است، رهایی می‌یابند و این امر منجر به توسعه‌ی چند بعدی و ترویج خلاقیت در آنان می‌شود.

پیرو نتایج پژوهش‌های انجام‌گرفته توسط کامپوس، در ارتباط با نقش مؤثر دیوارنوشته‌ها و نقاشی‌های دیواری در پویایی جامعه، آبازه[4](۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان «دیوارها، تفکیک میدان شهر قاهره و دیوارنوشته‌های خیابان محمد محمود»[5] با اشاره به انقلاب مصر و خیابان‌های نزدیک

[1] Young
[2] MacDiarmid & Downing
[3] Campos
[4] Abaza
[5] Mohammed Mahmud

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

به میدان التحریر مانند محمد محمود، به کارکرد مفید دیوارها برای رساندن صدای خاموش شهروندان توجه خاصی نشان می‌دهد.

چارچوب نظری پژوهش

در جامعه‌شناسی انحرافات و آسیب‌های اجتماعی، وندالیسم کراراً به مفهوم داشتن نوعی روحیه‌ی بیمارگونه به کار رفته است که مبین تمایل به تخریب آگاهانه، ارادی و خودخواسته‌ی اموال، تأسیسات و متعلقات عمومی است و باید توجه داشت که اغلب صاحب‌نظران و محققان آن را به مثابه‌ی جنایتی خرد و از انواع بزه‌کاری جوانان به شمار آورده‌اند(کریمی،۱۳۹۵: ۸۳۰).

هدف عمده نظریات، تبیین واقعیت است. منظور از تبیین، توضیح دوباره علت وقوع یک واقعه و استنتاج آن، طبق قواعد منطقی قیاسی از قوانین کلی‌تر است (محسنی تبریزی و مهدی رحتمی،۱۳۸۱:٤٦).

اهالی حوزه‌های جامعه‌شناسی، ریشه‌های انحراف و علل آن را نه در درون فرد، بلکه در بیرون از او و در واقعیت‌های اجتماعی، نهادها، ساختارها و روابط اجتماعی و نظایر آن جست‌وجو می‌کنند.

در این خصوص، در سطح نظریه‌پردازی‌های کلان، دورکیم[۱] بی‌هنجاری را به مفهوم فقدان اجماع بین فرد و جامعه درباره‌ی «اهداف اجتماعی»[۲] و «انتظارات جمعی»[۳] و آن‌چه جامعه به عنوان «الگوهای رفتار»[٤] برای اعضای خود متصور شده است، به کار می‌برد. هر جامعه‌ای به اهداف خاصی ارزش می‌دهد و از اعضای خود انتظار دارد که رفتاری مطابق با هنجارهای مقررشده نسبت به هدف مورد نظر اتخاذ نمایند. به نظر دورکیم، فقدان اجماع بین فرد و جامعه در این زمینه، منجر به محو و غیبت تدریجی «اقتدار اخلاقی»[۵] می‌گردد و جامعه، مدیریت اخلاقی مؤثر و کنترل اجتماعی لازم بر فرد را از دست می‌دهد و فرد نیز متقابلاً به سیستم به‌هنجار اجتماع بی‌اعتنا می شود(مرجایی،۱۳۸۲:۲٦). در واقع دورکیم علت بروز رفتارهای انحرافی را وجود شرایط آنومیک عنوان می‌کند که در آن فرد دچار بی‌هنجاری شده است.

---

[۱] Durkheim
[2] Social Goals
[3] Collective-Expectations
[4] Patterns of behavior
[5] Moral of mind

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مرتن[1] نیز وضعیت آنومیک را اغلب با نابرابری فرصت‌ها، دارای همبستگی می‌داند که واکنش به فقدان فرصت، اغلب در نزد جوانان در قالب جرم نمایان می‌شود. آن‌چه نابرابری در فرصت‌ها را در جوامع توسعه‌یافته موجه جلوه می‌کند، اصل فرصت مبتنی بر تفاوت در توانایی و استعداد است(شیانی و علی‌محمدی،۱۳۸۸:۲٤). بنابراین مرتن، نبود راه‌های مشروع دست‌یابی به اهداف نابرابر را علت سوق یافتن افراد به سوی اعمال نامشروع می‌داند.

در سطح نظریه‌پردازی‌های خرد، طبق نظریه‌ی پدیدارشناختی متزا و سایکز[2]، افراد کج‌رو، اخلاق متداول در جوامع را رد نمی‌کنند؛ بلکه هنجارهای جامعه را خنثی کرده و به توجیه موقعیت خود می‌پردازند(بلالی و دیگران،۱۳۹۲:-۵۳۳).

در بیانی مشابه گلداشتاین[3] عنوان می‌کند که تمرکز بر لذت درونی به عنوان یک عامل اصلی در اقدامات وندالیستی در چارچوب وندالیسم معطوف به نوجوانان قابل استفاده است(دغاقله و کلهر،۱۳۸۹:۱۳۱).

وجود روابط ضعیف و غیر عاطفی در میان اعضای خانواده که گود[4] از آن با عنوان "خانواده‌ی توخالی"[5] نام می‌برد نیز می‌تواند اعمال بزه‌کارانه را رقم بزند. به عبارت دیگر در شرایطی که اعضای خانواده از حمایت یکدیگر محروم هستند، موقعیتی آنومیک را به وجود می‌آورد که انتظار می‌رود در این شرایط اعضای خانواده دست به اعمال وندالیستی بزنند(میرفردی و دیگران، ۱۳۹۱:۱۹۰). گود بر این باور است که گرایش به رفتارهای وندالیستی، نتیجه‌ی عمل‌نکردن خانواده‌ها به وظایف خود در قبال فرزندان است. به همین علت فرزندان به سوی اعمال خراب‌کارانه گرایش پیدا می‌کنند.

میلر[6] در نظریه‌ی فرهنگ طبقه‌ی پایین استدلال می‌کند که بر اثر پیروی از رفتارهای فرهنگی که در بردارنده‌ی عناصر اصلی الگوی کلی فرهنگ طبقه‌ی پایین است، خود به خود از برخی هنجارهای قانونی انحراف به وجود می‌آید. در عمل، این انحراف به صور و اشکال متفاوتی ظاهر می‌شود و هدف آن‌ها کسب وجهه و شهرت است؛ زیرا خرده‌فرهنگ بزه‌کار، مخالف فرهنگ غالب که فرهنگ طبقه‌ی متوسط است؛ عمل می‌کند(حیدری و پارسامهر،۱۳۹۱:۲۱۳).

[1] Merton
[2] Matza & Sykes
[3] Goldstein
[4] Good
[5] Hollow Family
[6] Miller

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

ساترلند[1]، معتقد است رفتار انحرافی ذاتی نیست و به همان روشی یاد گرفته می‌شود که هر رفتار دیگری آموخته می‌شود. در فرآیند یادگیری، معاشران فرد قواعد حقوقی را به عنوان امور مناسب یا نامناسب تعریف می‌کنند و فرد این تعاریف را از آنان فرا می‌گیرد(فاطمی و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۹). بر اساس این نظریه، رفتار با مدل‌سازی رفتارهای مشاهده‌شده‌ی دیگران آموخته می‌شود(رنر و شوک اسلک[2]،۲۰۰٤:۷-٦).

در تبیینی دیگر، نظریه‌پردازان برچسب‌زنی[3]، انحراف را به عنوان فرآیندی می‌دانند که توسط آن برخی موفق می‌شوند دیگران را منحرف بخوانند. نظریه‌ی برچسب، مسأله‌ی انحراف را بدیهی تلقی نمی‌کند و آن را واقعیتی عینی نمی‌داند. بلکه این نظریه بر روی معانی و تفاسیری که مردم به انواع مختلف رفتار نسبت می‌دهند، فرآیند تعامل بین کسانی که قواعد را می‌سازند و تحمیل می‌کنند و کسانی که قواعد را نقض می‌کنند متمرکز می‌شود(علیوردی نیا،۱۳۹۲:۷٤).

نظریه‌پردازان در دو سطح خرد و کلان، پدیده‌ی وندالیسم را مورد واکاوی قرار داده و مهم‌ترین علل بروز آن را عوامل فردی خرد (با اتخاذ رویکرد روان‌شناختی) و عوامل ساختاری کلان (با اتخاذ رویکرد جامعه‌شناختی)، عنوان کرده‌اند.

حال با در نظر گرفتن مطالب یادشده در بخش مبانی نظری و پیشینه‌ی تجربی، پژوهش حاضر درصدد پاسخ‌گویی به سؤالات زیر است:

۱. عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در بین دانش‌جویان دانشگاه تبریز کدام‌اند؟

۲. مهم‌ترین مضامین صندلی‌نوشته‌ها و دیوارنوشته‌ها کدام‌اند؟

۳. شرایط تسهیل‌کننده‌ی وندالیسم گرافیکی در بین دانش‌جویان دانشگاه تبریز کدام‌اند؟

٤. مهم‌ترین پیامدهای وندالیسم گرافیکی چیست؟

۵. استراتژی‌ها و راه‌کارهای مناسب در این زمینه کدام‌اند؟

روش پژوهش

هدف تحقیق حاضر، بررسی عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در میان دانش‌جویان دانشگاه تبریز با تأکید بر مضامین دیوارنویسی‌ها و صندلی‌نویسی‌ها بود.

[1] Sutherland
[2] Renner & Shook Slack
[3] Labeling

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

در این تحقیق از روش نظریه‌سازی داده‌بنیاد[1] بهره گرفته شد. روش پژوهشی نظریه‌ی هم‌سازی داده‌بنیاد را در ابتدا دو محقق آمریکایی به نام‌های گلیزر و استراوس[2] در سال ۱۹۶۷ در کتابی به نام "اکتشاف نظریه‌ی هم‌سازی داده‌بنیاد" معرفی کردند. هدف آن دو از ایجاد این روش آن بود که تحقیقات کیفی را نظم و ترتیب بخشند و با راه‌کارهای نظام‌مند از درون داده‌های گردآوری‌شده، نظریه ایجاد کنند(حسرتی،۱۳۸۵:۹-۷۸).

برای تفسیر داده‌های متنی مستخرج از مصاحبه‌ها از روش کدگذاری نظری استراوس و کوربین[3] که شامل کدگذاری باز(استخراج مقولات و مفاهیم)، کدگذاری محوری(پالایش و تفکیک مفاهیم به‌دست‌آمده در کدگذاری باز و استخراج روابط میان این مفاهیم و مقولات) و کدگذاری گزینشی(ادامه‌ی کدگذاری محوری در سطح انتزاعی‌تر و تشریح پیوند هر دسته‌بندی با سایر گروه‌ها) است، استفاده شد. تلفیق کدگذاری باز با فرآیندهای متمرکز ورای نقل به مضمون و خلاصه‌کردن متن می‌تواند به درک عمیق‌تر محتوا و معنای متن کمک کند(فلیک،۱۳۹۲:۴۰-۳۲۹).

افراد مورد مطالعه در این پژوهش، بعد از رسیدن به اشباع نظری (قاعده‌ی کلی در دست‌یابی به حجم نمونه‌ی مناسب پژوهش در روش گرندد تئوری)، ۲۲ نفر از دانش‌جویان مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تبریز بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدف‌مند انتخاب شدند. پس از اتمام مصاحبه‌ها، داده‌ها ثبت شده و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. در نهایت پس از انجام کلیه‌ی مراحل فوق، مضامین وندالیسم گرافیکی مشخص شده و عوامل زمینه‌ساز آن شناسایی شدند و هسته‌ی مرکزی نیز با عنوان «احساس عدم تعلق» به دست آمد.

در تحقیق حاضر به منظور احراز اعتبارپذیری تحقیق از روش‌های کسب اطلاعات دقیق موازی[4]، کنترل اعضا[5] و خودبازبینی محقق[6] استفاده شد(عباس‌زاده و دیگران،۱۳۹۵:۸۳). تکنیک کسب اطلاعات دقیق موازی با استفاده نمایش و ارائه‌ی تحلیل‌های داده‌ای و نتایج آن به متخصصان مربوط انجام می‌شود که این امر می‌تواند به غنای قابلیت اعتبار بینجامد. هم‌چنین تکنیک کنترل اعضا از طریق ارائه‌ی تحلیل‌های داده‌ای و نتایج آن به پاسخ‌گویان جهت آگاهی از واکنش‌های آنان در مرحله‌ی گزارش نوشته‌ها احراز می‌شود. خود بازبینی محقق نیز در طی فرآیند

[1] Grounded Theory
[2] Glaser & Strauss
[3] Strauss & Corbin
[4] Peer Debiefing
[5] Member Control
[6] Self-monitoring

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها نیز یکی دیگر از روش‌های افزایش قابلیت اعتبار در تحقیق است(عباس‌زاده، ۱۳۹۱:٤-۲۳).

با وجود آثار مخرب رفتارهای وندالیستی (از نوع گرافیکی) بر پیکره‌ی محیط دانشگاهی(با انگیزه‌ی واقعی)، جامعه و صنعت، در تحقیقات پیشین با رویکرد گرندد تئوری به صورت همه‌جانبه به بررسی عوامل زمینه‌ساز فردی و ساختاری این نوع رفتارها، پیامدها و استراتژی‌های مرتبط با آن پرداخته نشده است. لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در میان دانش‌جویان دانشگاه تبریز با رویکرد یادشده بود.

یافته‌های پژوهش

جامعه‌ی آماری این پژوهش، ۲۲ نفر از دانش‌جویان دانشگاه تبریز در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری بود.

۱۹ نفر از دانش‌جویان مصاحبه‌شونده مجرد و ۳ نفر متأهل بودند. میانگین سنی آزمودنی‌ها تقریباً ۲۵ سال و بالاترین سن دانش‌جویان ۳٦ و پایین‌ترین آن ۲۰ سال گزارش شده است. مدرک تحصیلی ۳٦/٤ درصد از دانشجویان کارشناسی، ۵۰/۰ درصد کارشناسی ارشد و ۱۳/٦ (۳ نفر) درصد هم دکتری بود. ۷۲/۷ درصد از دانش‌جویان محل سکونت خود را شهر و ۲۷/۳ درصد هم روستا اعلام کردند. رشته‌ی تحصیلی ۹/۱ درصد (۲ نفر) از دانش‌جویان حقوق، ٤/۵ درصد (۱ نفر) داروسازی، ٤/۵ درصد علوم تربیتی، ٤/۵ درصد آب و هواشناسی کاربردی، ٤/۵ درصد ادبیات فارسی، ٤/۵ درصد کشاورزی، ۹/۱ درصد عمران، ۹/۱ درصد کتاب‌داری، ٤۰/۹ درصد علوم اجتماعی، ٤/۵ درصد فلسفه و ٤/۵ درصد نیز مدیریت جهان‌گردی بود. ۵٤/۵ درصد از افراد دارای قومیت آذری، ۱۳/٦ نفر دارای قومیت فارس و ۳۱/۸ درصد نیز دارای قومیت کرد بودند.

عصیان روزافزون انسان، علی‌الخصوص نسل جوان، در برابر تحمیلات اجتماعی و نیروهای قاهر سرکوب‌گر بیرونی، نه‌تنها مبین احساس اجحاف و درماندگی آن‌ها، بلکه گویای خشم و پرخاش‌گری آنان در اثر احساس اجحاف و درماندگی است. از این رو وندالیسم، مرضی نوظهور و مدرن جامعه‌ی جدید و عکس‌العملی خصمانه و واکنشی است کینه‌توزانه به برخی از صور فشارها، تحمیلات، ناملایمات، حرمان‌ها و اجحاف بیرونی و اجتماعی(کریمی،۱۳۹۵:۸۲۸).

به علت انتزاعی‌بودن مفهوم وندالیسم گرافیکی و عدم شناخت کافی بسیاری از دانش‌جویان نسبت به این مفهوم، در ابتدای مصاحبه با استفاده از سؤالات عینی محقق ساخته هم‌چون؛ آیا تا به

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

حال صندلی‌نویسی و یا دیوارنویسی کرده‌اید؟ مضامین نوشته‌های شما بیش‌تر چه چیزی بوده است؟ مهم‌ترین علل انجام این کار کدام‌ها بوده‌اند؟ و نظیر این‌ها، سعی شد تا مضامین بیش‌تر صندلی‌نوشته‌ها و دیوارنوشته‌ها و هم‌چنین مهم‌ترین علل زمینه‌ساز آن شناسایی شود. تعدادی از پرتکرارترین مضامین مربوط به صندلی‌نوشته‌ها و دیوارنوشته‌ها در جدول شماره‌ی ۱ آمده است.

جدول شماره‌ی یک- مفاهیم و مقولات استخراج‌شده از مصاحبه‌ها درباره‌ی مضامین نوشته‌شده توسط دانش‌جویان

مفاهیم	مقولات
مضامین عاشقانه	اظهار علاقه به جنس مخالف، دل‌نوشته‌ها، آرزوی رسیدن به یار، ناکامی در عشق، ستایش عشق، جدایی، نقاشی‌کردن چهره‌ی معشوق، نقاشی‌کردن قلب شکسته‌ای که تیری از وسط آن گذشته
کنش اعتراضی	ابراز نارضایتی از وضع موجود، شعارهای فمینیستی، جدایی‌طلبی، اشعار سیاسی، شعارهای ناسیونالیستی، ابراز نارضایتی از نابرابری در جامعه، نگرش منفی، فحش و ناسزایی‌گویی، تمسخر، الفاظ رکیک، کنایه‌گویی
مضامین متفرقه	آدرس محل زندگی، حل تمرین، طرح سخنان بزرگان، امضاء زدن، رسم شکلک‌های خنده‌دار، نوشتن تقلب، اسامی فیلم‌ها، صلیب شکسته و فروهر، تبلیغات، خط‌خطی‌کردن، تحریر جملات علمی، درج اسامی تیم‌های ورزشی

شرایط علی

احساس محرومیت نسبی: مدل محرومیت نسبی[1] بر ابعاد جرم‌شناختی نابرابری اقتصادی- اجتماعی تأکید دارد تا بر فقر مطلق. ایده‌ی اساسی مورد تأکید در این دیدگاه، آن است که افراد موقعیت اقتصادی خود را در مقام مقایسه با دیگران ارزیابی می‌کنند و زمانی که افراد احساس کنند که دیگران منابع مطلوب بیش‌تری را در مقایسه با آن‌ها در اختیار دارند، احساس محرومیت و تنفر، خشونت و عصبانیت در آن‌ها پیدا می‌شود(یعقوبی‌دوست و عنایت،۱۳۹۰:۱۵٤). در تأیید این مسأله می‌توان به حجم نسبتاً بالای صندلی‌نویسی‌ها در دانشگاه تبریز، به ویژه در دانشکده‌ی حقوق و

[1] Model of Relative Deprivation

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

علوم اجتماعی اشاره کرد. ۲۷/۳ درصد از دانش‌جویان مصاحبه‌شونده که محل سکونت خود را روستا اعلام کردند، بر این باور بودند که در طول تحصیل در مقاطع مختلف از دست‌یابی به امکانات آموزشی محروم بوده‌اند. بر این اساس، می‌توان چنین استدلال کرد که این امر در دوره‌های تحصیلی گذشته در دانش‌جویان نهادینه شده و آنان در واکنش به این محرومیت سعی می‌کنند دانش‌جویان نسل‌های بعد را از دست‌یابی به این امکانات محروم کنند.

جدول شماره‌ی دو- مقولات و مفاهیم استخراج‌شده درباره‌ی احساس محرومیت نسبی

مقولات	مفهوم
احساس نابرابری در حوزه‌ی امکانات آموزشی و تحصیلی، ناکامی در دست‌یابی به شغل در نتیجه‌ی عدم برابری فرصت‌ها، عدم دسترسی به رفاه اقتصادی با تحصیل در برخی رشته‌ها	احساس محرومیت نسبی

دانش‌جوی دکتری رشته‌ی داروسازی می‌گوید:«دانش‌جوهایی که رشته‌های پزشکی می‌خونن، چون سواد علوم انسانی‌ها رو ندارن معمولاً قلب رسم می‌کنن، یا فروهر، یا فوقش یه شعر ساده می‌نویسن. ولی در کل صندلی‌نویسی در بین ماها خیلی کم اتفاق میافته، علتش هم اینه که رشته‌های پزشکی بیش‌تر برای بچه‌های پول‌داره که چون از همون ترم اول کلمه‌ی دکتر رو می‌بندن به نافشون، دیگه طرف در شأن خودش نمی‌بینه که این کارها رو انجام بده».

تخلیه‌ی درونی: طبق یافته‌های گزارش‌شده از سوی دانش‌جویان، یکی از عوامل زمینه‌ساز گرایش دانش‌جویان به دیوارنویسی و صندلی‌نویسی، تخلیه‌ی درونی است. در این خصوص، فروید[1] در نظریه‌ی روان‌کاوی بر این عقیده است که انسان با غریزه‌ی مرگ زاده می‌شود؛ هنگامی که این غریزه متوجه درون می‌شود به صورت تنبیه و مؤاخذه خود ظاهر می‌گردد و در موارد افراطی به خودکشی منجر می‌شود. هنگامی که این غریزه متوجه بیرون می‌شود به صورت خصومت، خشونت، آزار و اذیت، وندالیسم، تخریب و قتل تجلی می‌نماید(کریمی، ۱۳۹۵: ۸۳۲). هم‌چنین مدرنیته در جامعه‌ی ایرانی به مدد تضعیف دین‌داری و جهان‌بینی دینی توانسته است تلقی

[1] Freud

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

های ترسناکی در باب مرگ، بیماری و جنون ایجاد کند(عباس‌زاده و بیانی، ۱۳۹۵: ٥٦). در جدول شماره‌ی ۳ مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از مصاحبه‌ها آورده شده است.

جدول شماره‌ی سه- مقولات و مفاهیم استخراج‌شده درباره‌ی تخلیه‌ی درونی دانش‌جویان

مقولات	مفهوم
تخلیه‌ی هیجانات، تخلیه‌ی روانی، تنش‌های روانی، خلأ درونی، برآمده از ضمیر ناخودآگاه، فشارهای ذهنی، استرس	تخلیه‌ی درونی

نبود حوزه عمومی گفت‌وگو: از نظر دانش‌جویان مصاحبه‌شونده، نبود حوزه‌ی عمومی گفت‌وگو، یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر رفتارهای وندالیستی است. هابرماس[1] حوزه‌ی عمومی را چنین تعریف می‌کند:«مقصود از حوزه‌ی عمومی قبل از هر چیز قلمروی از زندگی اجتماعی ماست که در آن، آن‌چه به افکار عمومی منجر می‌شود می‌تواند شکل بگیرد». به نظر فوکویاما[2]، وجود بی‌اعتمادی، باعث فرسایش سرمایه‌ی اجتماعی[3] گردیده و به انزوا، ذره‌ای‌شدن، گسسته‌شدن پیوندها و از بین رفتن شبکه‌ی روابط بین‌فردی می‌انجامد(عباس‌زاده،۱۳۹۱: ۸۷). مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از مصاحبه‌ها در جدول شماره‌ی ٤ شرح داده شده است.

جدول شماره‌ی چهار- مقولات و مفاهیم استخراج‌شده درباره‌ی نبود حوزه‌ی عمومی گفت‌وگو

مقولات	مفهوم
عدم وجود فضای ارتباط آزادانه و منطقی، بی‌اعتمادی، بی‌نام بودن، تابوبودن برخی مسایل در جامعه(به‌خصوص مسایل جنسی)، محدودیت، جو حاکم، عدم وجود فرهنگ گفت‌وگو	نبود حوزه‌ی عمومی گفت‌وگو

عادی‌شدگی وندالیسم گرافیکی: بوردیو[4] در نظریه‌ی کنش بر این باور است که بیش‌تر مردم در اغلب مواقع، خودشان و دنیای اجتماعی را بدیهی می‌انگارند؛ آن‌ها درباره‌ی آن فکر نمی‌کنند، چون مجبور به این کار نیستند. وی این بدیهی انگاشتن را گمان[5](دوکسا) یا تجربه‌ی گمانی

[1] Habermas
[2] Fukuyama
[3] Social capital
[4] Bourdieu
[5] Doxa

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

می‌نامد. بدین معنا که افراد، جهان اجتماعی و طبیعی خود را بدیهی تلقی می‌کنند. لذا، بدیهی تلقی‌شدن بی‌هنجاری از سوی جامعه علمی، می‌تواند پیروی‌نکردن از آداب علم را تشدید کند(عباس‌زاده و دیگران،۸۹:۱۳۹۵). عادت منتج از تکرار عمل و استمرار در استفاده از آن باعث می‌شود که دانش‌جویان هیچ دلیل قانع‌کننده‌ای برای رفتارهای تخریبی خود نیابند، جز اقرار به انجام این کار از سر عادت‌شدگی.

جدول شماره‌ی پنج- مقولات و مفاهیم استخراج‌شده درباره‌ی عادی‌شدگی وندالیسم گرافیکی

مقولات	مفهوم
عادی‌شدن صندلی‌نویسی و خط‌خطی‌کردن صندلی‌ها، عادت‌شدن رفتارهای شبیه به این، تبدیل به سرگرمی شدن یادداشت‌نویسی بر روی نیمکت‌ها و دیوارها از سر بیکاری	عادی‌شدگی وندالیسم گرافیکی

احساس عدم تعلق: حس تعلق توسط آنانت[1]، به عنوان یک حس درگیری شخصی، در یک سیستم اجتماعی تعریف شده است و افراد خود را بخش جدایی‌ناپذیر از نظام احساس می‌کنند. برلین و جانسون[2]، آن را به عنوان یک توجه گسترده، به منظور ایجاد و حفظ ارتباط با دیگران و نهادهای اجتماعی و محیط و خود تعریف کرده‌اند(بیدل،٤٦:١٣٩١). دلبستگی به مکان یا دلبستگی مکانی[3] در دهه‌های اخیر مورد توجه بسیاری از محققان در رشته‌های مختلف علمی، از جمله جامعه‌شناسی، روان‌شناسی محیطی و مردم‌شناسی قرار گرفته است. بخشی از توجه به این مسأله ناشی از این آگاهی است که دلبستگی‌های مکانی افراد به دلیل جهانی‌سازی شکننده‌تر شده است و بخشی دیگر مربوط به مسایل محیطی است که دلبستگی‌های انسانی با مکان‌ها را بیش از پیش تهدید می‌کند. جغرافی‌دانان انسان‌گرا، معتقدند که پیوند با مکان‌های معنادار، یا «حس مکان»[4] یک پیوند عاطفی و احساسی عمومی است که نیازهای انسان را محقق می‌سازد(عباس‌زاده و دیگران، ٣:١٣٩٤-٢). دانش‌جویان یکی از عوامل مهم دیگر در ارتکاب اعمال وندالیستی بخصوص تخریب اموال دانشگاه را، احساس عدم تعلق محیطی و متعلق به خود نپنداشتن امکانات دانشگاه عنوان کردند. به عبارتی، اکثر پاسخ‌های گزارش‌شده از سوی دانشجویان، حول این موضوع می‌چرخید که

[1] Anant
[2] Berlin & Janson
[3] Place Attachment
[4] Sense of place

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

اگر آن امکاناتی که اقدام به تخریب‌شان کرده بودند، در خانه خود آن‌ها بود، هرگز این رفتارهای تخریبی را مرتکب نمی‌شدند.

جدول شماره‌ی شش- مقولات و مفاهیم استخراج‌شده درباره‌ی احساس عدم تعلق مکانی

مقولات	مفهوم
متعلق به خود ندانستن امکانات آموزشی و ضربه‌زدن به اموال دولتی، مال دیگری بودن، احساس عدم تعلق به اموال عمومی، بی‌تفاوتی نسبت به امکانات دانشگاهی، عدم حس تعلق مکانی، به چشم مفت نگاه کردن و بی‌ارزش جلوه دادن وسایل کلاس	احساس عدم تعلق

یادگیری: نظریه‌ی یادگیر بر آن است که یادگیری از طریق مشاهده‌ی رفتار دیگران و الگو قراردادن نیز امکان‌پذیر است. بندورا[1] معتقد است که تنها تجربه‌ی مستقیم، آموزگار انسان نیست(تبریزی و رحمتی،۱۳۸۱:۲-۱٤۱). برجس و ایکرز[2] (۱۹٦٦) اظهار می‌کنند که هم‌چون تمامی رفتارها، رفتار بزه‌کارانه نتیجه‌ی محرک‌ها یا واکنش‌های دیگران نسبت به آن رفتار است. افراد، رفتار اجتماعی را از طریق شرطی‌شدن یا الگوگیری مستقم از رفتار دیگران یاد می‌گیرند(علیوردی‌نیا و حیدری، ۱۳۹۱: ۵). به اعتقاد ساترلند[3]، اگر رفتار موافق رعایت قانون در کودکی آموخته شود، فرد در وضعیتی متفاوت با کسی قرار دارد که از ابتدا به عدم رعایت قانون تشویق شده است(فاطمی و دیگران،۱۳۹۵:۳۹). طی مصاحبه‌های انجام‌شده، دانش‌جویان اذعان داشتند که در بیش‌تر مواقع با مشاهده‌ی رفتارهای تخریبی از جمله صندلی‌نویسی و دیوارنویسی توسط دانش‌جویان دیگر، آنان نیز به این کار ترغیب شده‌اند. در جدول شماره‌ی ۷ تعدادی از مفاهیم و مقولات مستخرج از مصاحبه‌ها آورده شده است.

جدول شماره‌ی هفت- مقولات و مفاهیم استخراج‌شده درباره‌ی یادگیری اجتماعی

مقولات	مفهوم
تقلید وندالیسم گرافیگی از دوستان، منتقل‌شدن فرهنگ مخرب گرافیتی بین دانش‌جویان، تأثیر جذابیت و زیبایی نقاشی‌ها و خطاطی‌های انجام‌گرفته بر فرآیند تقلید، یادگیری اعمال وندالیستی	یادگیری

[1] Bandura
[2] Burgess & Akers
[3] Sutherland

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

پیامدها

وندالیسم، نوعی نابهنجاری اجتماعی است که تقریباً همه شاهد عوارض آن بوده‌اند. یکی از انواع وندالیسم، وندالیسم گرافیتی (در این مطالعه از آن به عنوان وندالیسم گرافیکی نام برده شده) است که از عمده‌ترین مظاهر آن، نگارش و حکاکی بر روی دیوارها و صندلی‌های مدارس و دانشگاه‌ها است. این کار برای ابلاغ پیام به دیگران انجام می‌شود(بلالی و دیگران،۱۳۹۲:۵۲۵). در پژوهش حاضر که به منظور بررسی عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در بین دانش‌جویان دانشگاه تبریز با تأکید بر دیوارنویسی‌ها و صندلی‌نویسی‌ها انجام شده، پس از طی مراحل مقدماتی و مرور پژوهش‌های مختلف انجام‌شده در این زمینه و مرور نظریات مرتبط و پس انجام کدگذاری های باز، محوری و گزینشی، نظریه‌ی جوهری به دست آمده، احساس عدم تعلق به امکانات آموزشی بود. دانش‌جویان نسبت به اموال عمومی دانشگاه احساس عدم تعلق داشته و با انجام رفتارهای وندالیستی دانشگاه را متحمل زیان‌های اقتصادی کلانی نموده‌اند.

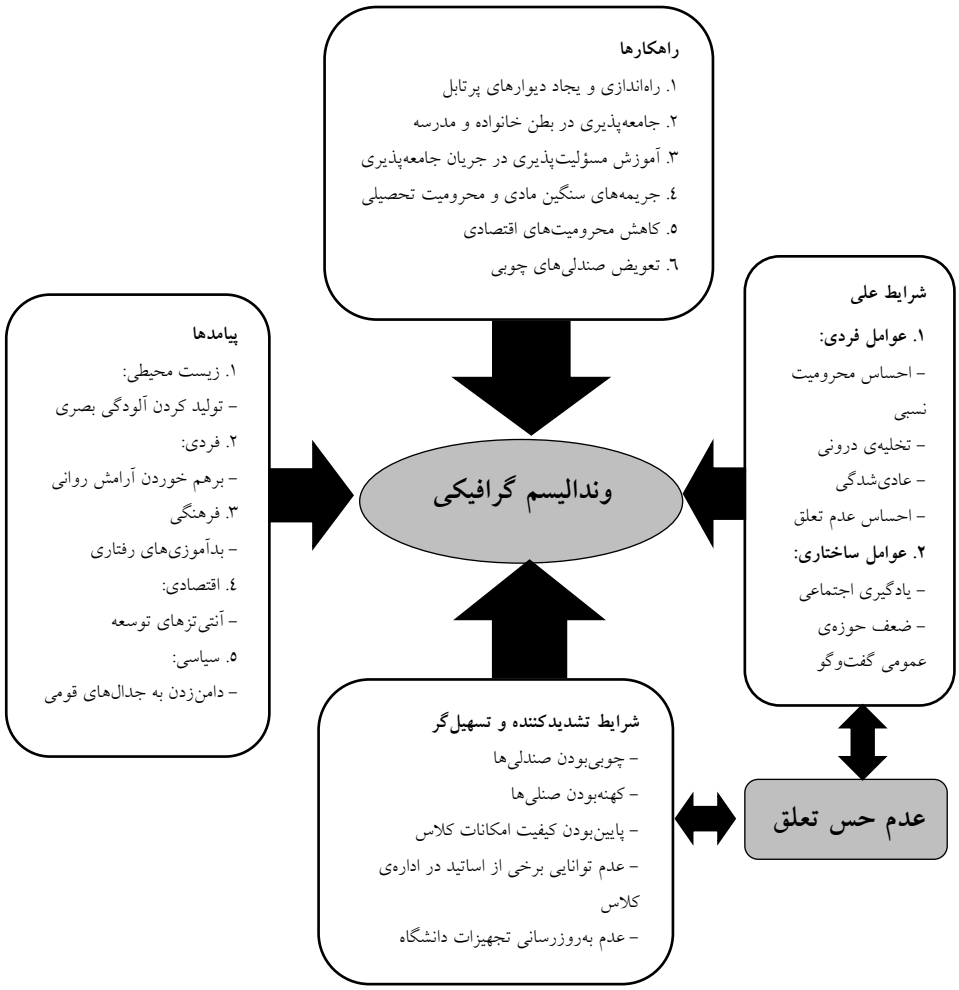
جدول شماره‌ی هشت- مفاهیم و مقولات و هسته‌ی مرکزی به‌دست‌آمده درباره‌ی پیامدها

مقولات	مفاهیم	هسته‌ی مرکزی
مستعمل دیده شدن و غیرقابل تحمل‌شدن جو کلاس	تولید کردن آلودگی بصری	زیست محیطی
برهم خوردن آرامش بصری و ایجاد آشفتگی فردی	بر هم خوردن آرامش روانی	فردی
بدآموزی و انتقال دانش فرهنگی سطح پایین به نسل‌های بعد	بدآموزی‌های رفتاری	فرهنگی
عمل کردن به عنوان آنتی‌تزهای توسعه و هزینه‌های کلان	آنتی‌تزهای توسعه	اقتصادی
افزایش جدال‌های قومی و ضربه به وجهه دولت مرکزی	دامن زدن به جدال‌های قومی	سیاسی

در یافته‌های کدگذاری‌شده حاصل از مصاحبه، در سطح فردی عواملی چون عادی‌شدگی، احساس عدم تعلق، تخلیه‌ی درونی، احساس محرومیت نسبی و در سطح ساختاری عواملی چون یادگیری اجتماعی و نبود حوزه‌ی عمومی گفت‌وگو شناسایی شد.

لازم به ذکر است که دانش‌جویان عواملی چون چوبی‌بودن و کهنه‌بودن صندلی‌ها، پایین‌بودن کیفیت امکانات کلاس، عدم به‌روزرسانی تجهیزات دانشگاه، عدم توانایی برخی از اساتید در اداره‌ی کلاس را عوامل تشدیدکننده و زمینه‌ساز بالابودن میزان صندلی‌نویسی و دیوارنویسی عنوان کردند. اطلاعات حاصل‌شده از این قسمت در مدل پارادایمی شکل ۱ آمده است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

شکل شماره‌ی یک- مدل پارادایمی عوامل زمینه‌ساز ایجاد وندالیسم گرافیگی

بحث و نتیجه‌گیری

رفتارهای تخریب‌گرایانه و آسیب‌زا در جامعه به صورت کلی و در عرصه‌ی دانشگاه(در قالب نگارش بر روی صندلی‌ها و دیوارها) به صورت جزئی(که در این تحقیق از آن با عنوان وندالیسم گرافیکی نام برده شده است)، امروزه به عنوان یک معضل اجتماعی از آن‌ها یاد شده که می‌تواند اثرات مخربی در راه توسعه‌یافتگی جامعه ایجاد کرده و به عنوان یک بازدارنده عمل کنند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

هدف اصلی تحقیق حاضر، بررسی عوامل زمینه‌ساز وندالیسم گرافیکی در میان دانش‌جویان دانشگاه تبریز با تأکید بر مضامین دیوارنویسی‌ها و صندلی‌نویسی‌ها بود. نتایج تحقیق حاضر نشان از ارتکاب رفتارهای وندالیستی در حوزه‌ی گرافیکی، توسط دانش‌جویان دارد. عمده‌ترین مضامین نگاشته‌شده عبارت بودند از: مضامین عاشقانه، مضامین سیاسی، مضامین قومی و سایر مضامین متفرقه. شرایط علی به‌وجودآورنده‌ی وندالیسم گرافیکی در سطح فردی و هم‌چنین عوامل تسهیل‌کننده شناسایی شدند و در نهایت هسته‌ی مرکزی و عامل نهایی در تبیین شرایط زمینه‌ساز ایجاد وندالیسم گرافیکی، با عنوان «**احساس عدم تعلق**» نسبت به مکان و اموال دانشگاه مکشوف شد که سهم عمده‌ای در تبیین رفتارهای وندالیستی گرافیکی دارد. در صورت عدم احساس دلبستگی فرد به جامعه، همبستگی و وحدت اجتماعی از بین خواهد رفت و افراد در جهت پیشرفت جامعه تلاش نمی‌کنند. دیگر کسی به رعایت هنجارها نمی‌اندیشد و تمسک به ارزش‌ها بی‌معنی خواهد شد. چنین وضعیتی هرج‌ومرج و آشفتگی اجتماعی را به دنبال خواهد داشت و مانعی بزرگ بر سر راه توسعه‌یافتگی خواهد بود. یافته‌های پژوهش حاضر با مبانی نظری پژوهش از جمله دیدگاه دورکیم هم‌خوانی دارد. دورکیم علت بروز رفتارهای انحرافی را وجود شرایط آنومیک عنوان می‌کند که در آن فرد دچار بی‌هنجاری شده است، که یکی از وجوه آن یعنی احساس ناکامی منزلتی در پژوهش حاضر از طرف دانش‌جویان گزارش شد. مرتن نیز، نبود راه‌های مشروع دست‌یابی به اهداف نابرابر را علت سوق‌یافتن افراد به سوی اعمال نامشروع می‌داند. عده‌ای از دانش‌جویان، به علت فراهم‌نبودن حوزه‌ی عمومی گفت‌وگو و نبود زمینه‌های لازم برای بیان دل‌مشغولی‌ها و مطالبات خود از مسئولان دانشگاه و به طور کلی جامعه، برای گم‌نام ماندن، به تریبون بی‌نام دسته‌های صندلی و دیوارهای خاموش کلاس پناه می‌آورند. هم‌چنین یافته‌های پژوهش با دیدگاه دیوید متزا و گرشام سایکز و گلدشتاین نیز مطابقت دارد. دانش‌جویان با توجه به اقتضای سنی دوره‌ی جوانی و هم‌چنین شور رادیکالی دوران دانش‌جویی، به سمت هنجارهایی گاهی متضاد با هنجارهای پذیرفته‌شده و مورد قبول عرف سوق میابند و با همه‌ی توان برای توجیه رفتارهای خود تلاش می‌کنند. وجود روابط ضعیف و غیرعاطفی در میان اعضای خانواده که گود آن را مطرح می‌کند نیز می‌تواند زمینه‌ی اعمال رفتارهای خشونت‌آمیز وندالیستی را با یادگیری این رفتارها در خانواده و تجربه‌ی خشونت خانوادگی فراهم کند. دیدگاه میلر و ساترلند نیز در همین زمینه کاملاً قابل تأمل است. در بخش تطابق یافته‌های پژوهشی با پیشینه‌ی تجربی نیز، این امر قابل پیگیری است. در بخش پیشینه‌ی داخلی پژوهش، نتایج به دست آمده با نتایج پژوهش انجام‌شده

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

توسط بخارایی و شربتیان هم‌سویی زیادی دارد و این هم‌سویی در زمینه‌ی ارتباط بین حس تعلق و میزان وقوع رفتارهای وندالیستی در هر دو مطالعه است. مضامین گرافیکی به‌دست‌آمده در مطالعه‌ی بلالی و همکاران، هم‌سو با نتایج پژوهش حاضر است. مقصودی و بنی‌فاطمه نیز تا حدودی مضامین گرافیکی نگارش‌شده را مورد بررسی قرار داده و مهم‌ترین مضامین را شناسایی کردند. سایر مطالعات انجام‌شده در بخش پیشینه‌ی داخلی به نحوی به این موضوع پرداخته‌اند و قسمت‌هایی از نتایج پژوهش آنان مرتبط و هم‌سو با پژوهش حاضر است. در بخش پیشینه‌ی تجربی، وروبیوا، جامعه‌پذیری سطحی دوران کودکی، در ممانعت کودک از انجام رفتارهای وندالیستی را علت تشدید این عمل در دوران نوجوانی و بزرگ‌سالی می‌داند. گلدشتاین به هزینه‌های سرسام‌آور رفتارهای خراب‌گرانه در مدارس اشاره می‌کند که این امر در مدارس ایران نیز کاملاً مشهود و قابل استناد است. ووسومزی و شومبا با زدن مهر تأیید بر یافته‌های گلدشتاین در زمینه‌ی هزینه‌های ناشی از خراب‌گری در مدارس، به تأثیر منفی این امر بر عمل‌کرد دانش آموزان آفریقایی اشاره می‌کند. کیلیبرتا و یانگ بر جنبه‌ی غیر قانونی عمل دیوارنویسی در استرالیا و ایتالیا و نیاز به تدابیر دولتی برای مقابله با این مسأله تأکید می‌کنند. مک‌دیارمید و داونینگ نیز به مطالعه‌ی خرده‌فرهنگ‌های مخالفی می‌پردازند که دیوارنویسی را به عنوان صحنه‌ی تدافعی در مقابل سیاست‌های حاکم بر جامعه برگزیده‌اند. کامپوس، عمل وندالیسم گرافیکی را به عنوان یک فرصت و آوانتاژی برای درک توانمندی‌های جوانان و هم‌چون آبازه آن را کاتالیزوری برای رساندن صدای خاموش حقیقت می‌داند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

پیشنهادها

با توجه به نتایج پژوهش، احساس عدم تعلق به دانشگاه در دانش‌جویان عامل اصلی ارتکاب وندالیسم گرافیکی است. به همین دلیل به مسئولان نظام آموزشی و تمامی نهادهای ذی ربط پیشنهاد می‌گردد به منظور افزایش احساس تعلق دانش‌جویان به دانشگاه و به دنبال آن افزایش احساس تعهد آنان به اموال عمومی دانشگاه، موارد ذیل را اتخاذ نمایند:

- افزایش کیفیت و مقاومت و استحکام وسایل مورد استفاده در دانشگاه (از جمله میز، صندلی و نیمکت، پروژکتور، وسایل آزمایش‌گاهی و به طور کلی مبلمان دانشگاهی) از طریق بازسازی ، تعمیر و یا جایگزینی فوری آن‌ها.
- جامعه‌پذیری در بطن خانواده و مدرسه به عنوان مهم‌ترین منابع تربیتی و آموزشی فرد و نخستین گروه‌های اولیه در آموزش رفتارهای فرهنگی بومی به فرد.
- آموزش مسؤلیت‌پذیری در جریان جامعه‌پذیری و ایجاد روحیه‌ی مشارکت در دانش‌جویان به منظور افزایش احساس نزدیکی و تعهد فرد به جامعه و حفاظت از اموال عمومی.
- آگاهی‌دهی به دانش‌جویان در زمینه‌ی مضرات وندالیسم گرافیکی توسط اساتید دانشگاه به عنوان بهترین سفیران جهت منع دانش‌جویان از انجام این اعمال.
- بهبود استانداردهای زندگی در تمامی مناطق و به ویژه مناطق محروم.
- افزایش کمیت و کیفیت مراکز تفریحی، مجموعه‌های ورزشی و امکانات تخلیه‌ی انرژی افراد به‌ویژه نوجوانان و جوانان و ارائه‌ی تسهیلات برای استفاده‌ی اقشار مختلف از آن‌ها یکی از کارکردهای مطلوبی است که به کاهش رفتارهای وندالیستی منجر می‌شود و متأسفانه بسیاری از شهرهای بزرگ و کوچک کشورمان در این زمینه با محرومیت مواجهند.
- توصیه می‌شود مطالعات و پژوهش‌های بیش‌تری از این دست با استفاده از روش گرندد تئوری در سایر دانشگاه‌های کشور برای به دست آوردن بالاترین کارایی جهت مقابله با پدیده‌ی وندالیسم گرافیکی انجام شود.
- و در نهایت، ایجاد حس تعلق مکانی (به عنوان هسته‌ی مرکزی به‌دست‌آمده در مطالعه‌ی حاضر)، یکی از موارد بسیار مهمی است که می‌تواند نقش به‌سزایی در کاهش رفتارهای وندالیستی و خراب‌کارانه داشته باشد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

منابع فارسی

۱. بخارایی، احمد، شربتیان، محمدحسن (۱۳۹٤) «تحلیل جامعه‌شناختی عوامل اثرگذار بر رفتارهای وندالیستی»، **پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی**، سال٤، شماره‌ی پیاپی (۱۰)، شماره‌ی ۲:٤۸-۲۱.

۲. بلالی، اسماعیل، جعفری، راهله و آغچه، علی (۱۳۹۲) «بررسی وندالیسم گرافیکی در دانشگاه؛ تحلیل محتوای دیوارنوشته‌های دانشگاه بوعلی سینا و آزاد همدان»، **فصل‌نامه‌ی علمی پژوهشی فرهنگ در دانشگاه اسلامی**، دوره‌ی۳، شماره‌ی ۸:٥٤۹-٥۲٥.

۳. بیدل، پریناز، محمودزاده، علی‌اکبر (۱۳۹۱) «بررسی میزان تعلق اجتماعی مردم به جامعه‌ی ایران و رابطه‌ی آن با اعتماد اجتماعی و فردگرایی (مطالعه‌ی موردی شهر مشهد)»، **فصل‌نامه‌ی تحقیقات فرهنگی**، دوره‌ی پنجم، شماره‌ی ۲:٦۳-۳۱.

٤. حیدری، اسلام، پارسامهر، مهربان (۱۳۹۱) «بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر وندالیسم (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز)»، **جامعه‌شناسی کاربردی**، سال بیست و سوم، شماره‌ی پیاپی(٤۷)، شماره‌ی سوم:۲۲۹-۲۰۷.

٥. حسرتی، مصطفی (۱۳۸٥) «مقدمه‌ای بر روش کیفی نظریه‌سازی داده‌بنیاد»، **مجله‌ی زبان و زبان‌شناسی**، دوره‌ی ۲، شماره‌ی ۳:۸٦-۷٥.

٦. خاکپور، براتعلی، حسینی، سیدمصطفی (۱۳۹۳) «بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری»، **دانش انتظامی خراسان رضوی**، سال ٦، شماره‌ی ۲٦: ۷۸-٥٥.

۷. دغاقله، عقیل، کلهر، سمیرا (۱۳۸۹) **آسیب‌های شهری در تهران (وندالیسم، دختران فراری، زنان سرپرست خانوار و تکدی‌گری)**، تهران: جامعه‌شناسان.

۸. راسخ، کرامت‌اله و عباسی نصرآباد سفلی، عبدالرسول (۱۳۹۳) «عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر گرایش به خراب‌کاری (مطالعه‌ی موردی: دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج)»، **فصل‌نامه‌ی انتظام اجتماعی**، سال ٦، شماره‌ی ٤:۲٤-۱.

۹. شیانی، ملیحه و علی‌محمدی، محمد (۱۳۸۸) «تحلیلی بر احساس آنومی فردی در میان جوانان با تأکید بر جنسیت»، **جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی و انحرافات**، سال ۱، شماره‌ی ۳:۳٤-۲۱.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۱۰. عباس‌زاده، محمد و بیانی، فرهاد (۱۳۹۵) «فهم زمینه و پیامدهای مصادره‌ی تجربه با رویکرد کیفی»، **فصل‌نامه‌ی راهبرد فرهنگ**، دوره‌ی ۹، شماره‌ی ۳۳:٦٥-٤١.

۱۱. عباس‌زاده، محمد، بنی‌فاطمه، حسن، علیزاده اقدم، محمد باقر و بوداقی، علی (۱۳۹۵) «عوامل زمینه‌ساز پایبندی به اخلاق پژوهش در میان دانش‌جویان تحصیلات تکمیلی (مورد دانشگاه تبریز)»، **فصل‌نامه‌ی پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی**، دوره‌ی ۲۲، شماره‌ی ۱: ۷۵-۹۸.

۱۲. عباس‌زاده، محمد، بنی فاطمه، حسین، علیزاده اقدم، محمدباقر و علوی، لیلا (۱۳۹٤) «ساخت و اعتباریابی مقیاس سنجش سازه‌ی دلبستگی مکانی در میان شهروندان شهر تبریز (پژهشی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی شهری)»، **فصل‌نامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۱٦:٥٨-۳۱.

۱۳. عباس‌زاده، محمد، علیزاده اقدم، محمدباقر و اسلامی، رضا (۱۳۹۰) «اعتماد به دستگاه‌های اجرایی و عوامـل مؤثر بر آن»، **فصل‌نامه‌ی جامعه‌شناسی کاربردی**، دوره‌ی ۲۲، شماره‌ی ۱:۱۰٦-۸۳.

۱٤. عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۱) «تأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی»، **فصل‌نامه‌ی جامعه‌شناسی کاربردی**، دوره‌ی ۲۳، شماره‌ی ۱:۳٤-۱۹.

۱۵. علیوردی‌نیا، اکبر، توحیدیان، رقیه و جانعلیزاده چوب‌بستی، حیدر (۱۳۹۲) «تأثیر برچسب‌زنی بر گرایش دانش‌جویان به رفتارهای انحرافی»، **نشریه‌ی تحقیقات فرهنگی ایرانیان**، دوره‌ی ٦، شماره‌ی ۲:۹۰-٦۷.

۱٦. علیوردی‌نیا، اکبر و حیدری، حمید (۱۳۹۱) «کاربست تجربی نظریه‌ی یادگیری اجتماعی ایکرز در مطالعه‌ی رفتارهای وندالیستی دانش‌آموزان»، **مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران**، دوره‌ی ۱۳، شماره‌ی ۲-۱:۳۰-۳.

۱۷. فاطمی، داود، رحیمی، عارف، سعادتی، موسی و عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۵) «بررسی نقش خانواده در بزه‌کاری فرزندان (مورد مطالعه: نوجوانان پسر شهر زنجان)»، **پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی**، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۱٤:٥۰-۳۵.

۱۸. فتحی، سروش و محمدی، حامد (۱۳۹۰) «شهرنشینی، بیگانگی اجتماعی و رفتارهای وندالیستی جوانان»، **فصل‌نامه‌ی پژوهش اجتماعی**، سال چهارم، شماره‌ی ۱۳:۱۷۱-۱۵۷.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۱۹. فلیک، اووه (۱۳۹۲) **درآمدی بر تحقیق کیفی**، ترجمه‌ی هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

۲۰. کریمی، کامبیز (۱۳۹۵) «تحلیل محتوای نمودهای وندالیستی دیوارنوشته‌های شهر کرمانشاه»، **اولین همایش بین‌المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل)**: ۸۲۷-۸۳۸.

۲۱. مرکز آمار ایران (۱۳۸۰-۱۳۸۹) **سال‌نامه‌ی آماری مرکز آمار ایران**، تهران: مرکز آمار ایران.

۲۲. مرجایی، سیدهادی (۱۳۸۲) «سنجش و بررسی احساس آنومی در میان جوانان»، **مطالعات جوانان**، سال ۱، شماره‌ی ۵: ۶۰-۲۳.

۲۳. مقصودی، سوده و بنی‌فاطمه، زهرا (۱۳۸۳) «تحلیل دیوارنویسی کلاس‌های درس دانشگاه شهید باهنر کرمان»، **فصل‌نامه‌ی علمی پژوهشی رفاه اجتماعی**، دوره‌ی ۳، شماره‌ی ۱۳: ۲۶۷-۲۸۸.

۲۴. میرفردی، اصغر، احمدی، سیروس و نیکخواه، زهرا (۱۳۹۱) «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به وندالیسم(خراب‌گری) در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج»، **فصل‌نامه‌ی جامعه‌شناسی کاربردی**، سال بیست و سوم، شماره‌ی پیاپی (۴۷)، شماره‌ی سوم:۲۰۶-۱۸۵.

۲۵. محسنی تبریزی، علیرضا و مهدی رحمتی، محمد (۱۳۸۱) «سیری در مفاهیم و نظریات خشونت، پرخاش و پرخاش‌گری به منظور ساخت و ارائه‌ی یک مدل علی- توصیفی خشونت در ورزش»، **نشریه‌ی نامه‌ی علوم اجتماعی**، دوره‌ی ۱۰، شماره‌ی ۱۹: ۱۵۳-۱۲۵.

۲۶. محسن‌پور، حمیده (۱۳۹۱) «گرافیتی از منظر فرهنگ بصری شهری»، مجله‌ی رشد آموزش، دوره‌ی ۱۱، شماره‌ی ۳:۱۹-۱۶.

۲۷. نبوی، سید عبدالحسین، سالمیان، سهام و حبیبیان، بهار (۱۳۹۱) «عوامل مؤثر بر رفتار وندالیستی در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه‌ی شهرستان اهواز (مطالعه‌ی موردی؛ منطقه‌ی کوت عبدالله)»، **فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی**، سال ۱، شماره‌ی ۳:۱۳۵-۹۸.

۲۸. یعقوبی‌دوست، محمود و عنایت، حلیمه (۱۳۹۰) «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر خشونت خانوادگی نسبت به دختران نوجوان (مورد مطالعه: دبیرستان‌های دخترانه‌ی شهر اهواز)»، **زن و مطالعات خانواده**، سال چهارم، شماره‌ی چهاردهم:۱۷۲-۱۴۳.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

29. Abaza, Mona (2013), "Walls, Segregating Downtown Cairo and the Mohammed Mahmud Street Graffiti" **Theory, Culture & Society**: 30(1), pp: 122–139.

30. Campos, Ricardo (20۱۲). "Graffiti writer as superhero", **European Journal of Cultural Studies**, Vol. 16 (2), pp: 155– 170.

31. Cilibertoa, Enrico; Maria Battaglia, Daniela; Capelloa, Claudia; Gattoa, Maria; La Delfa, Salvatore; Masierib, Maurizio; Quartab, Giovanni (2013). Graphic Vandalism: study of the interaction of spray varnishes with stone materials and test of some antigraffiti treatments, **Procedia Chemistry**, 8, pp: 165 – 174.

32. Goldstein, Arnold P. (1996). **The Psychology of Vandalism**, New York: Plenum Press.

33. MacDiarmid, Laura; Downing, Steven (2012), "A Rough Aging out: Graffiti Writers and Subcultural Drift", **International Journal of Criminal Justice Sciences**, 7, pp: 605-617.

34. Nelson Ncontsa, Vusumzi; Shumba, Almon (2013). The nature, causes and effects of school violence in South African high schools. **South African Journal Of Education**, 33 (3), pp: 1-15.

35. Renner, Lynette M; Shook Slack, Kristen (2004). Intimate Partner Violence and Child Maltreatment: Understanding Co-occurrence and Intergenerational Connections, **Institute for Research on Poverty Discussion Paper**, no. 1278-04 pp: 1-29.

36. Vorbyeva L.V; Kruzhkova, O.V; Krivoshchekova, M.S (2015). The genesis of vandalism: From childhood to adolescence. **Psycchology in Russia**: State of the Art, 8 (1), pp: 139-156.

37. Nelson Ncontsa, Vusumzi,; Shumba, Almon (2013). The nature, causes and effects of school violence in South African high schools, **South African Journal of Education**; 2013; 33(3), pp: 1-15.

38. Young, Alison (2012). "Criminal images: The affective judgment of graffiti and street art". **Crime Media Culture**, Vol.8 (3), pp: 297–314**.**

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]